

Les escales de la Sagrada Família

Dg, 2/05/2021 per Eloi Aran Sala
[Betel. Arquitectura, Art i Religió](#)

Miquel Molina, Director adjunt de La Vanguardia, el passat 29 d'abril, formulava la següent i interessant pregunta: "[¿En qué momento se nos fué de las manos la Sagrada Familia?](#)" y seguia el subtítol "Da la sensación que el templo va a dinamitar *la escala de Barcelona* tal y como la conocemos". Penso que no és tant que el temple de la Sagrada Família "se nos haya ido de las manos", sinó que el temple ens posa "en mans de Déu" però, per a entendre aquesta lectura confessional, cal alguna clarificació que potser sobta a l'actual secularitzada ciutadania de Barcelona.

D'entrada, val a dir que el que ha "dinamitat" realment l'escala de Barcelona no és la dimensió vertical, sinó la horitzontal, dinamitzada pel Pla Cerdà de l'Eixample de Barcelona fins engolir els propis límits geogràfics vers una actual "àrea metropolitana" que porta el seu nom. En aquest procés de *sprawl* ("estesa") urbanístic, iniciat a moltes ciutats a partir de la Revolució Industrial del s.XIX, va desaparèixer allò que Joseph Rykwert va anomenar "La idea de ciutat", a saber, que la creació de tota *polis* (premoderna, certament) és *cosmològica*, en tant que cerca un ordre i un relat vinculats a uns valors transcendents, simbòlics, que construeixen la comunitat i no la mera suma de ciutadans en un espai tecnificat:

"Nosaltres hem perdut totes les formoses certes sobre la forma i el funcionament de l'univers i ni tan sols sabem si està en expansió o en contracció, si va ser produït per una catàstrofe o si es renova constantment. Això no ens eximeix de cercar alguna mena de fonament per la certesa en els nostres esforços per donar forma a l'entorn humà. No és ja versemblant que ens trobem aquest fonament en el que els entesos en cosmologia estan remodelant contínuament al nostre entorn. Això ens obligarà a trobar sentit dins de nosaltres mateixos, en la constitució i en l'estructura de la persona humana"[\[1\]](#).

La citació que he posat aquí vindria a ser el resum de l'antropòleg, després d'haver parlat de conceptes com la sacralitat de la muralla de la ciutat, l'organització a través dels eixos cardinals i, molt escaient per al nostre cas, la idea d'*axis mundi*, l'eix vertical que connecta les divinitats cosmològiques (en singular en el cas del cristianisme) amb el pla terrenal i l'*inferos*, el submón.

Parlant de trencar escales, quina sensació tenim quan veiem les columnes de l'antic temple d'August de Barcelona, ara encabides dins de l'escala domèstica del Centre Excursionista de Catalunya? No era el cèntric temple romà també un canvi d'escala dins la petita Barcino? Potser aquest temple romà no arribava al concepte de "conjunt himalaiesc" aplicat per Miquel Molina a la Sagrada Família, a la qual li escau millor una referència montserratina, però la recerca d'un centre, també espiritual, per a la ciutat no és aliè a la seva història.

Com va passar en tantes altres ciutats europees, al s.XIX es va suplir la centralitat de la catedral i els campanars de les esglésies per la dels mercats. No és casual que el filòsof Nietzsche cerqués a Déu al mercat en el conegut aforisme 125 de la Gaia Ciència, com tampoc ho és que la reconeguda xarxa de mercats municipals de Barcelona hagi configurat nous pols de centralitat secular. Encara hi ha algun mercat, com el de la Concepció, que fa referència - artificiosament, atès que el

temple va ser traslladat i en encabit a la trama de Cerdà - a l'antic lligam i gènesi dels mercats a la vora de les esglésies, però la major part s'han independitzat de la tutela urbanística eclesial.

En la pèrdua d'un centre espiritual de la ciutat, que enderrocava les muralles i anava a l'encontre de poblacions properes, va haver-hi un intent de reafirmar la Catedral de Barcelona en el projecte que Joan Martorell i Montells, un dels mestres de Gaudí i qui el va recomanar per dur les obres ja iniciades del temple de la Sagrada Família, va presentar per la nova façana de l'edifici. El projecte de Martorell, dibuixat per Gaudí, seguia amb la idea de "temple-agulla" que ja havia aplicat, per exemple, a l'església de les Adoratrius o el de les Saleses. Una de les raons per les quals no es va optar pel projecte de Martorell era, com també ho és ara la Sagrada Família envers la ciutat segons Miquel Molina, un tema d'escala: el cimbori projectat per Martorell es considerava excessivament alt respecte l'alçada de la Catedral de Barcelona. Així doncs, la creació d'un nou *axis mundi* urbà es va traslladar al que en aquell moment era la perifèria, l'emplaçament de l'incipient temple de la Sagrada Família. Tant la proposta de Martorell per la Catedral de Barcelona com, més explícitament, la de Gaudí per la Sagrada Família "juguen una altra lliga" que no es pot relacionar amb l'escala de l'immediat ni l'immanent.

D'acord, el temple de la Sagrada Família és un trencament de l'escala urbana de Barcelona, però ho és, precisament, perquè aspira a ser el *Betel* de Barcelona (mot que en hebreu significa "casa de Déu", [Gn 28, 10-22](#)); una escala, com la de Jacob, que s'enlaira per deixar que Déu davalli en la materialitat dels sagraments. Segurament aquestes línies no convenceran a aquells que, amb la presència del temple de la Sagrada Família, es veuen violentats en la seva quotidiana i profana percepció de l'espai urbà però, com apuntava l'estudiós de les religions Mircea Eliade, tota manifestació del sagrat implica una "ruptura de nivell".

[1] Rykwert, J. *La idea de ciudad. Antropología de la forma urbana en el Mundo Antiguo*, Madrid: Blume, 1985, pag. 257